

Lof der onaangepastheid. Sociaal werker als onaangepaste schakel tussen beleid en bewoner

Toby Witte

Waar blijft de stem van de sociaal professional als het gaat om het gemeentelijk sociaal beleid? Is die stem er eigenlijk wel of wordt deze niet gehoord door wethouders en beleidsmakers? Sociaal werk heeft altijd van doen met het beleid en de politiek-bestuurlijke ambities van gemeenten. Alleen al dit is een reden voor sociaal professionals zich kritisch te verhouden tot het gemeentelijke beleid, want de kwaliteit van het sociaal werk gaat zowel om uitvoering van beleid als om het kritisch en ethisch kunnen reflecteren op hoe beleidsintenties praktisch uitpakken.

In tegenstelling tot de jaren zestig, zeventig en tachtig van de 20ste eeuw waarin politisering, democratisering en zeggenschap (sociale actie) de nodige aandacht kregen in de opleidingen van de toenmalige sociale academies en sociaal professionals zichtbaar en hoorbaar meer beleidskritischer waren, zien we tegenwoordig dat de gedrevenheid van het sociaal werk op het terrein van politiek, beleid en bestuur in sterke is afgezwakt of zelfs afwezig lijkt te zijn. Het laatste is vreemd, want juist door de plaatsvindende transformatie bevindt het huidige sociaal werk zich bij uitstek in een lokaal beleidsgestuurde en politiek inhoudelijk geladen context. De ronkende retoriek vanuit 'Den Haag' over 'minder overheid', 'nabijheid' en 'zelfredzaamheid' staat in schrill contrast met wat op lokaal niveau momenteel plaatsvindt. Er is sprake van een ongekende bemoeienis van de lokale overheid met sociaal werk. Niet alleen door bezuinigingen en aanbestedingen maar we zien ook door taken en verantwoordelijkheden van het sociaal werk letterlijk over te nemen. De ambtenaar als sociaal professional!. Daar moeten we onze vraagtekens bij plaatsen. Als het draait om het versterken van de leefbaarheid van de samenleving, het verbeteren van het leven van individuen en groepen is het sociaal werk bij uitstek geschikt om de transformatiedoelen te bereiken. In de praktijk blijkt dit anders uit te pakken: of omdat gemeenten kiezen voor andere 'instrumenten' dan het inzetten van sociaal werk om maatschappelijke vraagstukken te tackelen of omdat het sociaal werk de ruimte niet opeist en zich te weinig profileert richting beleid en politiek als *critical friends*. Waar blijft onze strijdbare vuist?

Sociaal professionals zijn er niet louter en alleen om politiek beleid uit te voeren. Van hen mag worden verwacht dat ze het lokaal sociaal beleid inhoud en body geven, weten te voeden vanuit de praktijk en van repliek weet te dienen. Sociaal professionals zijn niet alleen slaafse uitvoerders van het gemeentelijke beleid, ze behoren eveneens het beleid kritisch te toetsen aan de praktijk. Beleidsdocumenten zijn doorgaans rijkelijk voorzien van verheven doelstellingen (meer burgers, minder overheid), hoge verwachtingen (burgers nemen taken wel over) en aannames (zelfredzaamheid en eigen kracht). Zijn deze gewenste werkelijkheden gestoeld op de praktijk en de leefwereld van de bewoner? Gemeenten zijn de plek waar de participatiesamenleving - zo is de wensgedachte - vorm moet krijgen. Dat wil zeggen een samenleving waarin bewoners in samenspraak en met ondersteuning van sociaal professionals een grotere verantwoordelijkheid krijgen toebedeeld om hun eigen leven samen met anderen vorm te geven en - in zoverre mogelijk - minder afhankelijk te zijn van de overheid. Dat streven naar een activerende participatiesamenleving vraagt dus ook een andere wijze van besturen en beleid maken. En vraagt om erkenning, inbreng en ruimte van het sociaal werk als schakel tussen beleid en bewoners/cliënten.

Het noopt tot een andere rolopvatting en houding van sociaal professionals en ambtenaren. Samenwerking en samenspel van belang, maar voor vernieuwende aanpakken dient ruimte te zijn voor tegenbeweging en kritisch reflecteren op overheidsvoornemens: de sociaal professional in de betekenis van *critical friend*. Het vereist een doorbreking van verticaal georganiseerde werkwijzen en hiërarchische beleidsprocessen om taai maatschappelijke vraagstukken die zich niet storen aan vaste beleidskaders te kunnen lossen. Het noopt tot een werkwijze die te duiden is als de *professionaliteit van het onaangepaste*: niet-hiërarchisch, voor een groot deel autonoom opererend, veelal zonder een vooraf geplande richting, de eigen organisatieloga loslatend, al experimenterend en verbindend oplossingsrichting zoekend. Om *wicked solutions* te vinden, zijn een zeker 'onaangepast' gedrag en politiek-bestuurlijk activisme van sociaal professionals noodzakelijk. Het 'onaangepaste' werken impliceert: het verbinden wat formeel gescheiden is, een antenne zijn voor blinde vlekken in het beleid, het agenderen en *framen* van vraagstukken die tussen de kokers van het beleid en beleidssectoren dreigen te vallen.

Met andere woorden het verbinden dat wat niet vanzelfsprekend is, het bespreken wat onbesproken blijft of onderbelicht is. Of in de woorden van in de jaren zestig en zeventig in de sociale sector stukgelezen boek 'Lof der onaangepastheid' van Herman Milikowski: 'Menselijke vooruitgang is alleen mogelijk door onaangepast gedrag'. De Werkplaatsen Sociaal Domein zijn als onaangepaste schakel tussen beleid en bewoner een voorbeeld van plekken waar geëxperimenteerd en buiten de lijntjes gekleurd mag worden.